

فراغت و گروه‌های شغلی

دکتر فرنگیس اردلان

مقدمه

تغییر شکل‌های فنون و صنایع و پیشرفت سریع آن، کاهش امور کشاورزی و مهاجرت روستائیان بشهرها و افزایش کارکنان مشاغل صنعتی و اداری، و از طرف دیگر کاهش مدت کار هفتگی بخش صنعت و ادارات، طولانی شدن مدت تعطیلات قانونی و گرایش بطولانی شدن تعطیلات آخر هفته که اکنون به‌دوروز رسیده است و در نتیجه رشد مصرف مسأله جدیدی را بوجود آورده که بتازگی نقش مؤثری در شرایط زندگی بسیاری از ساکنان کره زمین ایفا میکند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

افزایش اوقات فراغت گرچه پدیده‌ای است بیشتر محصول زندگی صنعتی در جوامع سنتی نوع فعالیت‌های تولیدی و تفریحی در بسیاری از موارد ارتباط نزدیک با یکدیگر دارند ولی حتی در جامعه صنعتی آنجا که کار و وسیله امرار معاش از دیگر فعالیت‌های اجتماعی جداست، توزیع فراغت چه از نظر زمانی و چه از نظر شکل و محتوای آن، بین قشرها، گروه‌ها و طبقات مختلف یکسان نیست، عدم توانائی مادی افراد و خانواده‌ها، مشکلات شغلی، کمبود یا فقدان وسایل تفریحی و . . . مانع توسعه کمی و کیفی فراغت است. تفاوت بسیار است بین معلمی که چندماه از سال درمرخصی است و کارگر مزدی که زندگی‌اش کار دائم است. علاوه بر این در تمام جامعه‌ها در سطح خانواده هم فراغت مردان و زنان مساوی نیست. در شهرهای بزرگ

هزینه‌های تفریحی افراد برآب بیش از شهرهای کوچک است زیرا در شهرهای کوچک، امکانات و تجهیزات موجود، محدود است. بهر صورت مشاهده میشود افراد بیش از پیش از بعد جدید زمانی استفاده میکنند. و لازم است که از این زمان چه از نظر فردی و چه از لحاظ اجتماعی بنحو مطلوب و مفید استفاده شود. درست است که بیکاری ناشی از تکنولوژیکی در همه کشورهای نگرانی مداومی برای جمعیت جهانی بوجود آورده است، اما از طرف دیگر، وقت آزاد مزبور میتواند یکی از انگیزه‌های اصلی برای آموزش مداوم بشمار آید. اگر کودکان و نوجوانان و بزرگان سالان برای گذران وقت آزاد که بقول مارکس، فضای رشد و پیشرفت انسانی است، وسیله‌ای جز خیابان بار و سینما نداشته باشند، کوششهای مریبان و روانشناسان هر قدر هم که سازنده باشد بهیچ خواهد انجامید.

فراغت برای همه وجود دارد ولی آنچه که حائز اهمیت است شیوه گذران آنست و اغلب بعزت عدم استفاده صحیح از وقت آزاد است، که مبینم افسراد بخصوص نوجوانان و سالمندان دچار بیحوصلگی میشوند.

انواع وقت گذرانی ممکن است سازنده و مفید باشد یا برعکس مخرب و تضعیف کننده فرد و اجتماع؛ چنانکه فرانسس دوگه میگوید: «بسی بگویند اوقات فراغت را چگونه میگذرانید تا بگویم شما که هستید و فرزندانتان را چگونه تربیت میکنید» زیرا با تقسیم کار دردنیای کنونی، اغلب مشاغل، چه صنعتی و چه اداری و غیره، که فقط وسیله امرار معاش اند، نمیتوانند مطابق ذوق و دلخواه افراد باشند و در زمان آزاد است که نه تنها استعدادهای نهفته فرد با پرداختن به فعالیتهای ذوقی و هنری، مطالبه و پرورش داده شود، بلکه جبران کننده کار یکساعت و خسته کننده شغلی است، شکفته میشود، بلکه در سازندگی و پر بار کردن فرهنگ جامعه نیز، میتواند سهمی بسزا داشته باشد.

مواردی که مذکور افتاد ضرورت توجه بگذران اوقات آزاد افراد و گروههای مختلف اجتماعی را نشان میدهد، که پس از شناختهای لازم، میتوان فراغت را بر حسب سیاست اجتماعی تنظیم کرد و برای برنامه ریزی در راه رسیدن به هدفهای اجتماعی و انسانی از آن سود جست. اگر در برنامه ریزیها برای گذران اوقات آزاد هر گروه و قشر اجتماعی در چهار چوبهای خصوصیات اجتماعی اقتصادی و فرهنگی آنان تدابیر لازم اتخاذ شود، از اتلاف وقت آزاد، مانع خواهد شد و نیروهای مادی و ذهنی افراد در تفریحات ناسالم و ابتلای به اعتیادات زیان آور، که یکی از موجبات

بروز آنها بیکاری ویی برنامه‌ای است، جلوگیری بعمل خواهد آمد: زیرا برای اینکه در يك جامعه بتوان از نیروی انسانی (به‌خصوص جوانان) بنحوی مفید استفاده کرده باید در برنامه ریزی مزبور برنامه هائی هم آهنگ از کار و فراغت فراهم آید، و عبارت دیگر اوقات آنان، بوسیله فعالیت‌های فرهنگی (ذوقی - هنری خلاقه و کسب معلومات و اطلاعات و مشارکت آزار اجتماعی) پر شود. پس اولین قدم شناخت شیوه گذران اوقات فراغت گروه‌های مختلف اجتماعی در رابطه با امکانات اجتماعی - اقتصادی آنهاست.

هدف و روش بررسی.

در سال ۱۳۵۲ یکی از کمیته‌های سمینار رفاه اجتماعی سازمان برنامه اختصاص به مسأله فراغت داشت که برای اولین بار در ایران، بگذران اوقات فراغت گروه‌های مختلف اجتماعی ایران توجه میشد. در سال تحصیلی ۵۳-۵۲ با همکاری دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی يك بررسی (هرچند اجسالی و مقدماتی) روی بودجه زمانی رؤسای خانوارهای سه گروه کارگران، آموزگاران و مدیران کل ادارات دولتی در تهران انجام گرفت. نحوه انجام این بررسی بر کردن پرسشنامه از طریق مصاحبه بود. نمونه‌های مدیران کل از وزارتخانه‌ها و تأسیسات دولتی، آموزگاران از دبستان‌های مختلف و کارگران کارخانه‌ها، کارگاه‌ها و کارگران ساختمان شهر تهران بطور تصادفی انتخاب شده‌اند.

(برای پر کردن پرسشنامه کارگران، چون در کارخانه‌ها با مخالفت مدیران کارخانه‌ها مواجه شدیم، ناگزیر دانشجویان در قهوه‌خانه‌های پاتوق کارگران از آنها مصاحبه بعمل آورده‌اند و یا کارگران بعضی کارخانه‌ها و کارگاه‌های مختلف بوده‌اند که بجهت دانشجویان با آنها آشنائی داشته‌اند).

از چهارصد پرسشنامه تهیه شده، فقط ۲۹۶ پرسشنامه تکمیل شد و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. (۱۸۸ پرسشنامه مربوط به کارگران، ۷۷ پرسشنامه از آن آموزگاران و ۳۱ پرسشنامه متعلق بمدیران کل بود).

گروه‌های سنی کارگران و آموزگاران مورد مطالعه بین ۲۰الی ۴۰ ساله بودند. مدیران کل بین ۲۵الی ۵۰ سال داشتند. بطور متوسط، درآمد مدیران کل، بیش از سه هزار تومان در ماه و تحصیلاتشان بین لیسانس و دکترا بوده است. آموزگاران حدود کمتر از دوهزار تومان درآمد ماهانه و تحصیلاتشان بین دیپلم و لیسانس بود و بالاخره کارگران مصاحبه شده، در

آمدی کمتر از هزارد تومان در ماه و حداکثر تحصیلاتشان سیکل دوم متوسطه (بیش از ۲۲ درصدشان بی سواد و بیش از ۸ درصد آنها هم خواندن و کمی نوشتن میدانستند). نویسنده مقاله لازم میدانند از آقای محسن صفا بخش دانشجوی دانشکده علوم اجتماعی و تعاون که در انجام این پژوهش صمیمانه همکاری کرده اند، تشکر نماید.

مدت کار روزانه.

کمترین ساعات کار روزانه مدیران کل ۶ ساعت است و ۱۰۳۲/۲۵٪ آنها بیش از ۸ ساعت در روز کار میکنند.

کارگران نیز کمتر از ۶ ساعت کار نمی کنند و ۱۰۲۳/۵۸٪ بیش از ۸ ساعت کار میکنند، در حالی که ۱۰۲۶/۶۵٪ آموزگاران کمتر از ۶ ساعت کار میکنند، و نسبت بدو گروه دیگر درصد کمتری از آنان هستند که بیش از ۸ ساعت کار میکنند. جدول استراحت روزانه سه گروه مزبور هم، مؤید این نکته است که کارگران و مدیران کل، بیش از آموزگاران کار میکنند و کمتر استراحت دارند.

بررسی نشان داد که درصد بیشتری از مدیران کل (۱۰۴۸/۳۸٪) با وجود درآمد نسبتاً مناسب، بیش از دو گروه کم درآمدتر، دارای شغل دوم هستند (۱۰۱۷/۱۱٪ کارگران و ۱۰۱۴/۲۸٪ آموزگاران). زیرا اولاً مدت کار روزانه و هفتگی مدیران کل، کمتر از دو گروه دیگر است و ثانیاً برای افراد تحصیل کرده کار آسانتر بدست می آید تا بسوادان، و اگر میبینیم، کارگران بیش از آموزگاران، دارای شغل دوم هستند، باین دلیل است که بیش از ۱۰۶۱٪ آموزگاران در حال حاضر بتحصیل خویش ادامه میدهند یا یک دوره خاصی را میگذرانند. از اینها گذشته احتیاجات زندگی صنعتی، از قبیل داشتن ماشین شخصی و هزینه مسافرت های تفریحی و تجمعات زندگی جدید است که افراد در کارهای بالا رازها را با انتخاب شغل دوم میکند.

انواع وقت گذرانی صبحها قبل از شروع بکار

زمان ساعت شروع بکار هر سه گروه بین ۷ الی ۸ صبح است و در فاصله بین برخاستن

(۱) باستانی گروهی از آموزگاران (۳۳٪۷۰ درصد) که معمولاً ساعت اول و دوم صبح

در مدرسه درس ندارند.

از خواب و خروج از منزل، مدیران کل بیش از دو گروه دیگر به ورزش و کارگران کمتر از آموزگاران. در عوض کارگران بیش از دو گروه دیگر به عبادت میپردازند. آموزگاران بیش از همه، در فاصله زمان مزبور، بکار منزل رسیدگی میکنند.

گلکاری هم از سرگرمیهای است که در فاصله بین برخاستن از خواب و رفتن به سر کار، بعضی از مدیر کل ها را سرگرم میکند (۰/۱۹/۶۴). در حالیکه کارگران و آموزگاران بدان توجهی ندارند.

فعالیت‌هایی که سه گروه بین برخاستن از خواب و رفتن به سر کار با نهای می‌پردازند

کار منزل	عبادت	ورزش	گلکاری	
۰/۱۹/۶	۰/۱۹/۳	۰/۴۸/۳	۰/۹/۶	مدیر
۰/۲۲/۴	۰/۷۰/۵	۰/۲۴/۰	۰/۲/۱	کارگر
۰/۳۶/۳	۰/۲۳/۳	۰/۳۲/۵	۰/۱/۲۹	آموزگار

دید و بازدید

شوشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

بررسی نشان داد که با وجود تغییر ساخت و وظایف خانواده در محیط شهری، از هم گسیختگی ظاهری خانواده‌های کسترده، پاره‌م و وابستگی‌های اجتماعی بین افراد خانواده‌ها که از نظر مکانی از یکدیگر بدور افتاده‌اند وجود دارد، زیرا دید و بازدید بخصوص با اقوام و خویشان یکی از وقت‌گذرانی‌های مهم هر سه گروه است.

ورزش

ورزش سوئدی از فعالیت‌هایی است که مدیران کل بیش از دو گروه دیگر بدان علاقه‌مندند (۰/۷۰/۱۷). در صورتیکه بیش از نیمی از کارگران و آموزگاران به هیچگونه ورزشی علاقه‌شان ندادند و بقیه بیشتر ورزش باستانی تمایل دارند.

فعالیت‌های فرهنگی (امور ذوقی و خلاقه)

مدیران کل، بیش از دو گروه دیگر بفعالیتهای فرهنگی علاقه نشان میدهند (حدود دوسوم) در صورتیکه نسبت مزبور برای کارگران معکوس است و آنان بهیچگونه فعالیت فرهنگی نمیردازند و آموزگاران از این نظر در حد فاصل بین دو گروه دیگر قرار دارند (۰/۰۲۰/۷۷)

برای مدیران کل جمع‌آوری تمیر و تهیه انواع مجموعه‌ها، از بهترین سرگرمیهای ذوقی و خلاقه است (۰/۰۹۳/۰/۰۴۹) و بعد بترتیب موسیقی (۰/۰۴۱/۶۶)، نقاشی (۰/۰۲۹/۶۱) و گلکاری (۰/۰۲۵/۸۳) مورد علاقه آنهاست.

برای آموزگاران در درجه اول نقاشی (۰/۰۴۴/۴۱) و بعد بترتیب گلکاری (۰/۰۱۲/۵) و جمع‌آوری اسناد و مدارک و تمیر و کبریت (۰/۰۱۲/۵) اهمیت دارد. در حالیکه کارگران ابتدا بگلکاری (۰/۰۱۶/۴۱) و بعد بنقاشی (۰/۰۳/۲۰) موسیقی (۰/۰۲/۱۳)، بخاری (۰/۰۲/۱۳) و تعداد انگشت شماری هم به گلدوزی و خیاطی میردازند (دسته اخیر کارگرانی بوده‌اند که شغل آنها هم خیاطی و گلدوزی بوده است)

نواختن یکی از آلات موسیقی هم از سرگرمیهای جالب توجه مدیران کل است (۰/۰۱۹/۳۵) که تعداد بسیار کمی از آموزگاران، بآن توجه دارند (۰/۰۵/۱۹) لکن بین گروه دوم آنها که بانواختن یکی از آلات موسیقی آشنائی دارند بیش از دسته اول وقت آزادشان را صرف آن میکنند و بالاخره ۰/۰۹/۰/۰۹ کارگران باموسیقی آشنا هستند.

نوع آلات موسیقی که سه‌گروه با آن سرگرم میشوند متفاوت است؛ مدیران کل به ترتیب با پیانو و آکاردئون و ویلن سرگرم میشوند، آموزگاران بانار و سنتور؛ ویلن قره‌نی و کارگران با سنتور؛ کمانچه، نی، ملوت، ترمیت، جاز، ضرب و دایره آشنائی دارند.

وسایل ارتباط جمعی

رادیو - هر سه گروه در اوقات آزاد، به رادیو گوش میدهند، ولی به نسبت، مدیران کل، بیش از آموزگاران و کارگران از دو گروه دیگر، کمتر به رادیو توجه دارند. آموزگاران و کارگران بیشتر شبها به رادیو گوش میدهند و مدیران کل بیشتر صبح‌ها برای شنیدن اخبار، رادیو رامیگیرند. در صورتیکه کارگران، موسیقی و داستان‌های رادیویی را ترجیح میدهند.

بحث‌های اجتماعی رادیو، جاذبه چندانی برای هیچیک از سه گروه مزبور ندارد؛ تلویزیون-اکثریت قریب باتفاق مدیران کل تلویزیون دارند، درحالی‌که نیمی از آموزگاران و کارگران از آن محرومند. مدیران کل، بیش از هر برنامه، باخبار تلویزیون توجه دارند ۰/۸۰/۹۴. کارگران ازدوگروه دیگر کمتر اخبار را گوش میکنند (۰/۱۶/۵۲).

شنیدن موسیقی از تلویزیون نیز برای هر سه گروه جالب است. بخصوص موسیقی ایرانی. سریالهای فارسی از جمله مراد برقی و غیره بین کارگران و آموزگاران به نسبت قابل ملاحظه‌ای طرفدار بیشتری دارد تا مدیران کل.

گرام و ضبط صوت- اکنون عصر زمانی است که احتیاج به موسیقی دائمی شده و موسیقی از رادیو و تلویزیون برای افراد کافی بنظر نمی‌رسد، به همین دلیل در جواب این سؤال که آیا گرام یا ضبط صوت دارید، همه مدیران کل گفتند از گرام و ضبط صوت در منزل استفاده میکنند ولی تعداد کمتری از کارگران و سایل مزبور رادر اختیار داشتند (۰/۲۵/۱۳). و هر سه گروه، موسیقی ایرانی را به انواع دیگر موسیقی ترجیح میدهند.

سینما- یکی از تفریحاتی است که هر سه گروه را سرگرم میکند. درصد سینما روهای آموزگاران و مدیران کل خیلی نزدیک بهم بود ولی کارگران به نسبت کمتری سینما می‌روند. چون معمول اینست بررسی نشان داد (که باتفاق افراد خانواده و دوستان به سینما می‌روند، در نتیجه سینما رفتن، برای این گروه کم درآمد، گران تمام میشود).

روزنامه و مجله- بررسی نشان داد که اکثریت قریب باتفاق مدیران کل، بطور متوسط حدود یک ساعت در روز وقت خود را صرف روزنامه خواندن میکنند و کارگران ازدو گروه دیگر کمتر روزنامه میخوانند و حدود نیم ساعت وقت صرف آن میکنند، درحالی‌که آموزگاران، چه از نظر تعداد روزنامه خوان و چه از نظر مدت زمان مطالعه، در حد فاصل بین دودسته دیگر هستند.

کتاب- مطالعه کتاب که بیشتر از هر نوع سرگرمی، باسواد و میزان تحصیلات افراد بستگی دارد. بین مدیران کل بیش ازدو گروه دیگر رایج است (۰/۱۰۰) و ساعات مطالعه آنها هم بیشتر است (۷ ساعت در هفته) در صورتیکه فقط ۰/۳۶ کارگران به مطالعه کتاب میپردازند و وقت کمتری را به مطالعه میگذرانند (۴ ساعت و نیم در هفته) ولی آموزگاران کتاب خوان

(۰/۰۸۷/۰۱) در هفته فقط ۲ ساعت و نیم صرف مطالعه کتاب می‌کند. مدیران کل به کتابهای علمی و سیاسی آموزگاران به کتابهای علمی (زیر ادرصد قابل ملاحظه‌ای از آموزگاران بتحصیلات خویش ادامه می‌دهند) و کارگران به کتابهای ادبی بیشتر علاقمندند.

مطالعه کتاب و نوع کتاب مورد علاقه سه گروه

	نوع کتاب		درصد کتاب خوان	
	علمی	ادبی		
سیاسی				
مدیران کل	۰/۰۴۸/۴	۰/۰۷۴/۲	۱۰۰	
کارگر	۰/۰۳/۲	۰/۰۹/۶	۰/۰۳۶/۳	
آموزگار	۰/۰۲۵/۳	۰/۰۵۳/۲	۰/۰۸۷/۰۱	

قهوه‌خانه و کافه رستوران

همه مدیران کل گفته‌اند، بکافه رستوران می‌روند، و انگیزه این رفت و آمد را، دیدار دوستان و باصرف شام و نهار ذکر کرده‌اند. همه کارگران، به قهوه‌خانه می‌روند و انگیزه آنان برای رفتن به قهوه‌خانه، به ترتیب، دیدار دوستان، صرف مشروبات الکلی، صرف نهار و شام و بالاخره پیدا کردن کار است. ولی فقط ۰/۰۶۴/۲۲ آموزگاران، به کافه رستوران و قهوه‌خانه می‌روند

شرکت در انجمن‌ها

در مورد عضویت در انجمن‌های آزاد باید گفت چون روابط خویشاوندی هنوز استحکام و صمیمیت خود را از دست نداده، بازار انجمن‌ها، آنچنانکه در مغرب زمین و جامعه‌های صنعتی طرفدار دارد، چندان گرم نیست گویانکه همه مدیرکل‌ها گفته‌اند در یک انجمن عضویت دارند که در درجه اول، احزاب سیاسی و سپس انجمن‌های علمی، و ورزشی، ادبی، فرهنگی و ۰۰۰ را نام برده‌اند، ولی حدود ۰/۰۸ هفته‌ای یکبار و بقیه ماهی یکبار سری باین انجمن‌ها می‌زنند.

کارگران نیز همه عضو یک انجمن بوده‌اند که در درجه اول، انجمن مذهبی، سپس انجمن ورزشی است و هفته‌ای یکبار باین انجمن‌ها می‌روند و نسبت به مدیران کل، ساعات

بیشتری رادر انجمن‌ها میگذرانند (حدود در ساعت ونیم الی سه ساعت) آموزگاران کمتر از دو گروه دیگر در انجمن‌ها عضویت داند (۰/۰۱۰/۳۴) که آنهم انجمن ورزشی، مذهبی، سیاسی و هنری است و هفته‌ای یکبار به این انجمن‌ها میروند.

کسب معلومات

از آنجا که سطح تحصیلات مدیران کل بالاست هیچکدام در حال حاضر بتحصیل نمی‌پردازند و آموزگاران (۰/۰۶۱/۰۴) بیش از کارگران (۰/۰۱۸/۷۱) وقت آزادشان را، به ادامه تحصیل میگذرانند، خواه برای کسب معلومات بیشتر و خواه برای اخذ مدرک تحصیلی که موثر در پیشرفت شغلی و بهتر کردن پایگاه اجتماعی آنان است.

تعطیلات آخر هفته

در تعطیلات آخر هفته مدیران کل بیش از دو گروه دیگر به دید و بازدید می‌پردازند و کارگران بیش از آموزگاران.

برای آموزگاران مطالعه نقش مهمتری دارد، شاید باین دلیل که بیشتر آنان بتحصیل اشتغال دارند و تعطیلات آخر هفته را برای مطالعه دروس تحصیلی غنیمت می‌شمارند. در عوض برای کارگران در روزهای تعطیل آخر هفته استراحت در درجه اول اهمیت است. گردش و تفریح و پیک‌نیک در بین آموزگاران و مدیران کل بیشتر رایج است تا کارگران ولی آموزگاران بیش از دو گروه دیگر بسینما میروند. کوه پیمایی و راه پیمایی از سرگرمیهای مدیران کل و انواع ورزش از سرگرمیهای کارگران در تعطیلات آخر هفته است. ولی آموزگاران ورزش و کوه پیمایی علاوه چندانی ندارند. از سرگرمیهای خاص مدیران کل، در تعطیلات آخر هفته، مقاله نویسی و شنیدن موسیقی است، و شرکت در انجمنهای مذهبی و زیارت و روضه‌خانی و تماشای مسابقات ورزشی خاص کارگران. و اما برای آموزگاران. تماشا کردن تلویزیون، مطالعه و شکار و سرگرم شدن با افراد خانواده از سرگرمی‌هایی است که دو گروه دیگر بآن نمی‌پردازند.

تعداد مطلوب روزهای تعطیل از نظر سه گروه

بطور متوسط حدود ۰/۸۰. هر سه گروه دوروز تعطیل آخر هفته را ترجیح داده‌اند. مدیران

کل گفته‌اند در صورتیکه دوزخ تعطیل باشد علاوه بر سرگرمیهای ذکر شده، بامور تحصیلی فرزندان رسیدگی خواهند کرد. در صورتیکه ۱۷/۷۵٪ کارگران گفته‌اند بکار اضافی خواهند پرداخت و تعداد قابل توجهی از آموزگاران نیز کار اضافی را در صورت دوزخ تعطیل پیش‌بینی کرده‌اند.

وقت گذرانی مرخصی سالانه

اکثریت سه‌گروه از مرخصی‌های سالانه استفاده میکنند. البته آموزگاران بیش از دو گروه دیگر و کارگران کمتر از دیگران^۱ مدیران کل^۲ که از مرخصی استفاده میکنند، همگی گفته‌اند بمسافرت میروند و مقصد مسافرت آنان در درجه اول کنار دریای شمال و سپس کشورهای خارج (۰/۰۵۲) و زادگاه است. ۲۰ درصدشان بعلت نداشتن فرصت، از مرخصی سالانه استفاده نمیکنند. آموزگاران به ترتیب بمسافرت یا استراحت، گردش و تفریح، مطالعه، تحصیل، باغداری، کشاورزی، رسیدگی بامور منزل، امور ذوقی و هنری، دید و بازدید، تدریس خصوصی و بالاخره سینما سرگرم میشوند. مقصد مسافرت آنها در درجه اول زادگاه و سپس کنار دریای شمال و بیلاق است. ولی همه آنها گفته‌اند اگر امکانات مالی آنها اجازه دهد، بمسافرت خواهند رفت. (این مسئله است که باید مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گیرد، زیرا درست است که مسافرت شهرهای مختلف کشور و بخارج از مرزها برای وسعت دید و یکپارچگی فرهنگی و همچنین آشنائی با فرهنگ‌های بیگانه بسیار مفید است ولی مردم میتوانند در تعطیلات بزرگ به فعالیت‌های ذوقی و خلاقانه بپردازند که هم‌درد پر بار کردن فرهنگ ملت سهمی بسزا دارد و هم مانع از خروج پول از کشور میشود. مقصد مسافرت کارگران، زادگاه و سپس بترتیب کنار دریا و بیلاق است و سرگرمیهای دیگر کارگران در تعطیلات سالانه به ترتیب اهلیت، استراحت، زیارت، دید و بازدید تفریح و گردش و بالاخره رسیدگی بامور منزل است.

نتیجه

همانطور که بررسی نشان میدهد شیوه گذران اوقات فراغت گروهها متأثر از اوضاع و

۱- زیرا بسیاری از کارگران در صورت کار نکردن، حقوق دریافت نمیکنند.

احوال اجتماعی- اقتصادی و ارزشهای اجتماعی و فرهنگی حاکی بر حیات آناست، عواملی از قبیل سطح درآمد و میزان سواد و تحصیلات اعتقادات مذهبی، نوع شغل و حرفه و مدت کار و غیره میتوانند در چگونگی گذران وقت آزاد افراد موثر باشد، چنانکه کارگران بسبب داشتن اعتقادات دینی پایرجاتر؛ عبادت میپردازند، عضو انجمن‌های مذهبی هستند و بیشتر زیارت و

عضویت در انجمن‌ها

نوع انجمن	گروه		
	سیاسی	ورزشی	مذهبی
مدیرکل	سی درصد	۲۰٪	—
کارگر	—	۲۷٪	۶۸٪
آموزگار	دو درصد	۳٪	۲٪

روضه‌خانی میروند. مدیران کل و کارگران بسبب کار و مشغله بیشتر (دسته اول بجهت مسئولیت‌های سنگین تر و دسته دوم بدلیل درآمد کمتر) کمتر استراحت دارند.

بعلت عدم شناخت ورزشهای سوئدی، که در میان کارگران مرسوم نیست، این گروه به ورزشهای سوئدی، که در میان کارگران مرسوم نیست، این گروه به ورزشهای باستانی بیشتر توجه دارند، در صورتیکه هیچکدام از مدیران کل، باین ورزش علاقه ندارند. میدانیم معمولاً فراغت‌های فرهنگی و امور ذوقی و خلاقه سهمی در گذران وقت آزاد بسوادان ندارد و از طرف دیگر ایرانیان بفرهنگ تخیلی مثل شعر و شاعری و قصه‌سازی بیشتر توجه دارند تا فرهنگ عملی و فعالیت‌های دستی و خلق آثار محسوس مادی. نیز قشرهای تحصیل کرده هشیاری بیشتری نسبت باوقات فراغت و اهمیت فعالیت‌های هنری و ذوقی، در گذران وقت آزاد دارند. از اینها گذشته

۱- باگنجانیدن انواع کاردستی در ساعات برنامه‌های درسی نوآموزان و دانش‌آموزان و تشویق اینگونه فعالیتها بوسیله ایجاد نمایشگاهها و موزه‌ها میتوان امور ذوقی و خلاقه را رواج داد.

پرداختن باموری میل جمع آوری تعمیر و ساختن تابلوی نقاشی مستلزم هزینه‌های نسبتاً قابل توجهی است که برای افراد کم درآمد، ممکن نیست و این مسائل رادر مقایسه فعالیت‌های ذوقی و خلاقه مدیران کل، با دو گروه دیگر، میتوان بوضوح مشاهده کرد. مثلاً نمیتوان گفت، کارگران از مدیران کل در امور ذوقی و هنری بی استعدادتر و بی علاقه‌ترند، ولی میبینیم که بسیار کمتر از مدیران کل به فعالیت‌های مزبور می‌پردازند. روزنامه خواندن یکی از سرگرمی‌های همه مدیران کل است که از نظر تحصیلات، از دو گروه دیگر، در سطح بالاتری قرارند، در صورتیکه فقط کمتر از نیمی از کارگران، آنهم دقایق کمتری از دو گروه دیگر، به روزنامه خواند. مطالعه کتاب با نوع کتاب و مدت زمانی که بطلعه میگذرد میتواند معرف و ابستگی فرد به گروه خاص باشد.

چنانکه این بررسی نشان میدهد، همه مدیران کل کتاب میخوانند و کتابهای سیاسی را بر دیگر کتابها ترجیح میدهند در حالیکه کارگران بسیار کم کتاب میخوانند و به کتابهای ادبی و تخیلی که آرزوها و رؤیاهای آنان رادر تخیلات، و لباس حقیقت میپوشاند، علاقمندند و نیز آموزگاران، بعلا آگاهی بیشتر و امکانات مناسبتر، بیش از کارگران، سعی در بالا بردن سطح سواد و تحصیلات خویش دارند و حتی تعطیلات آخر هفته را نیز وقت مطالعه میکنند. دید و بازدید یکی از وقت‌گذرانیهای مسلم اجتماع ماست که شاید بتوان جزو تعهدات افراد بشمار آورد.

در این بررسی مشاهده می‌شود که مدیران کل و کارگران، بیش از آموزگاران، بدید و بازدید میروند. اینطور استنباط میشود که مدیران کل برای حفظ پایگاه اجتماعی خود و برخورداری از حمایت خویشان و دوستان به آن توجه دارند (۱) و کارگران باین جهت که اغلب منشاء روستایی دارند باین شهرها بهتران آمده‌اند، برای اینکه روابطشان را بازادگاه خویش حفظ کنند، بدید و بازدید باهم ولایتی‌ها که در تهران هستند سرگرم میشوند و از طرف دیگر دید و بازدید برای دسته دوم، از نظر اقتصادی هم به صرفه نزدیکتر است و در نتیجه هم‌فال است و هم تماشا. همچنین در صورت دور روز بودن تعطیلات آخر هفته بسیاری از کارگران و آموزگاران، کار اضافی را، بعلا کمی درآمد، در نظر میگیرند. یا مدیران کل برای تعطیلات بزرگ بمسافرت میروند که برای آموزگاران کم درآمد، بنا بگفته خودش مقدور نیست.

(۱) - میشل آندره، جامعه‌شناسی خانواده و ازدواج، ترجمه فرنگیس اردلان انتشارات

1- Dauge: Le loisir' Casteiman' paris' 1970' P II.

- ۲- مجموعه مقالاتی که در این کمیته درباره فراغت و شیوه گذران آن گزارش شده به نشریه‌ای خاص در سازمان برنامه موجود است (سال ۱۳۵۲).
- ۳- آندره میشل، جامع‌شناسی خانواده و ازدواج، ترجمه فرنگیس اردلان، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۵۴، صفحه ۱۱۷.
- ۴- دکتر جمشید بهنام: ساخت‌های خانواده و خویشاوندی در ایران، چاپ دوم، ۱۳۵۲، خوارزمی، تهران، صفحات ۸۵ و ۸۴.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی